

GÖRÜŞ

ORTA GÜÇLERİN BÜYÜK STRATEJİSİ VE TÜRKİYE

Nurşin Ateşoğlu Güney

26.04.2024

Milli İstihbarat Akademisi

ORTA GÜÇLERİN BÜYÜK STRATEJİSİ VE TÜRKİYE

▲ Prof. Dr. Nurşin Ateşoğlu Güney

Milli İstihbarat Akademisi

Günümüz yeni Soğuk Savaş döneminde, büyük güç rekabetinin geri dönüşü farklı bir görünüm arz etmektedir. Bu durum, Batı'da özgür dünya (ABD-AB) ile Rusya-Çin otoriterliği arasında yeni bir karşılaşma olarak algılanmaktadır. Hâlbuki dünya meselelerine daha yakından bakıldığında, daha karmaşık bir tablo ile karşı karşıyayız ve sadece kutuplaşma ile büyük güç mücadelesi üzerinden uluslararası sistemi anlamamız mümkün değil. Önümüzdeki tablo, büyük güçlerin dünyanın farklı bölgelerinde yavaş yavaş zemin kaybetmeye başladığı ve yeni orta güçler aktivizminin uluslararası ortamın şekillendirilmesinde önemli bir itici güç olarak ortaya çıktığı dünün dünyasından farklı bir tablo.

Orta Güçler Meselesi

Uzun barış ve iş birliği dönemlerinde orta ve küçük güçlerin küresel ve bölgesel siyasi gündemi şekillendirme şanslarının çok az olduğu bilinen bir gerçektir. Aksine, büyük güçlerin düşmanca ve rekabetçi ilişkilere girdikleri zamanlarda ise orta güçler egemen konumlarını güçlendirmek ve dolayısıyla bölgelerinde ve hatta ötesindeki devletleri etkilemek için önemli bir fırsat ve zemin yakalarlar. Günümüzde ABD, Çin ve Rusya arasında süregelen çatışmacı ve rekabetçi ilişkiler ortamı, orta güçlerin etkili olmasına ve görünüm kazanmalarına elverişli bir ortam yaratmıştır.

Bugün hâlihazırda, orta gücü neyin oluşturduğuna dair uluslararası ilişkiler camiasında yaygın olarak kabul görmüş bir tanım yoktur. Bununla birlikte, bugüne kadar orta güçler kavramını tanımlamaya yönelik yapılan sayısız girişimde ise orta güçlerin çoğu zaman ne olmadıkları üzerinden tanımlamaların yapıldığı görülmüştür. Bu bakış açısına göre orta güçler büyük güç değildir ve büyük güçler gibi bir büyük strateji geliştiremezler.

Orta güçlerin bu artan etkisi, hem orta güç tanımı hakkındaki eski tartışmanın yeniden canlanmasına neden oldu hem de orta güç devletlerin büyük güçler gibi büyük stratejiye sahip olup olmayacakları hakkındaki tartışmayı tekrar alevlendirdi. Bugün hâlihazırda, orta gücü neyin oluşturduğuna dair uluslararası ilişkiler camiasında yaygın olarak kabul görmüş bir tanım yoktur. Bununla birlikte, bugüne kadar orta güçler kavramını tanımlamaya yönelik yapılan sayısız girişimde ise orta güçlerin çoğu zaman ne olmadıkları üzerinden tanımlamaların yapıldığı görülmüştür. Bu bakış açısına göre orta güçler büyük güç değildir ve büyük güçler gibi bir büyük strateji geliştiremezler. Oysa etkili bir büyük strateji formüle etmek demek, bir devletin araçları ve amaçları -güvenlik gibi üst siyasi hedefler belirlemek suretiyle- arasındaki dengeyi kurması ve ardından da bu amaçları elde etmek için gerekli tüm kaynaklarını tahsis etmesi demektir. Büyük stratejideki "büyük" kelimesi, sürekli rekabetle tasvir edilen ve savaşın hiçbir şekilde kaçınılmaz olmadığı -her zaman arka planda gizlendiği- bir dünyada devletlerin dış politikalarını ve ulusal güvenlik çıkarlarını ilerletmek için ellerinde bulunan çeşitli araçların mevcudiyetini ifade eder. Öte yandan "strateji" kelimesi ise bir devletin kritik önemli ve ikincil hedefler arasında ayırım yapmak suretiyle mevcut araçlarını kritik önemdeki amaçlarını gerçekleştirmek üzere sıralama/düzenleme gayretini ifade eder. Bu nedenle büyük strateji ilanı, orta güçler için hem kapasite gelişimi hem de amaçlarında gelgitlerle değişmeyecek bir süreklilik inşasının ilanıdır. Ayrıca gerçekçi düzeyde küresel sistemde güç kullanımı ve ötesini içeren uygulamaları yapmaktan çekinmeyen aktörler olduklarını söyler. Yani orta güç kapasite ve etki ile ilgili bölgesel düzeyde ilgi alanlarını belirlese de nasıl bir küresel düzen istediğini bu yolla duyurur.

Orta güçlerin büyük stratejisi üzerine çalışan sınırlı sayıda uzman arasında yer alan Ramon Pacheco Pardo ise son dönemde geliştirdiği model ile "Orta güçlerin büyük stratejisi olmaz." diyenlerin bu varsayımına karşı çıkmaktadır. Pardo hem sistemik koşulları hem de orta güçlerin yeni kazandığı kapasiteleri -ki bu onları 21. yüzyılda görünür kılmıştır- bir arada değerlendirdiğinde, sonuçta orta güç devletlerin büyük bir strateji geliştirmesi gerektiği kanısına varmıştır.¹

¹ Ramon Pacheco Pardo, *South Korea's Grand Strategy: Making Its Own Destiny*, NY: Columbia University Press, 2023, s. 1-336.

Pardo'nun Orta Güç Büyük Strateji Modeli

Pardo'nun orta güçler için tasarladığı büyük strateji modelinde, büyük strateji geliştirmek arzusundaki orta güç devletlerin yerine getirmesi gereken dört koşuldan bahsedilmiştir. Bilindiği gibi Pardo, orta güç büyük stratejisi geliştirmenin coğrafi ölçeğinin ne olması gerektiği konusunda oldukça nettir. Ona göre orta güçlerin büyük bir strateji geliştirmesinin ilk koşulu olarak bu tipteki devletlerin etkili olacağı coğrafi kapsam öncelikle bölgesel olmalıdır. İlaveten Pardo, orta güçlerin büyük güç aktivizminin neden olacağı bazı durumlara tepki vermek zorunda kalabileceğini ve dolayısıyla böyle durumlarda orta güçlerin küresel alanda da rol alabileceği gerçeğinden bahsetmiştir. İkinci olarak Pardo, orta güçte bir ülkenin büyük stratejisinin zamansal aralığının uzun vadeli yani onlarca yıl sürecek şekilde olmak zorunda olduğunu söylemiştir. Üçüncüsü Pardo, orta güç büyük strateji modelinde, en yüksek siyasi hedeflerin var olması gerektiğini ve bu bağlamda (i) güvenlik, (ii) refah ve (iii) statüye ulaşmanın bu ülkelerin öncelikli temel kriterleri arasında olması gerektiğini vurgulamıştır. Öte yandan Pardo, bir orta gücün otonomisinin elde edilmesinin her zaman o ülkenin yüksek siyasi hedeflerin de üstünde yer alması gerektiğini iddia etmiştir. Pardo'ya göre orta güçlerin her zaman büyük stratejilerin uygulanmasında kullanacakları temel araçlar diplomatik, askerî ve ekonomik nitelikte olanlardır. Pardo, bir orta güç büyük stratejisinin yürütülmesi sırasında diplomatik, askerî ve ekonomik araçların birincil araçlar olarak orta güçler tarafından daima kullanılmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir. Bunlara ek olarak Pardo, orta güç büyük stratejisinin uygulanmasında bir devletin yumuşak güç ve siber araçlarını da kullanması gerektiğini düşünmüş ve bunu özellikle salık vermiştir.

Türkiye Orta Güç Olarak Büyük Bir Strateji Geliştirmeye Hazır

Bu kısa değerlendirmemizde Pardo'nun çerçevesini çizdiği model, Türkiye'nin son onlu yıllarda geliştirdiği kabiliyetlerle uyumludur. İddiamız şudur ki Ankara aslında çeşitli adımlar atarak bir büyük strateji geliştirme noktasına gelmiştir. Pardo'nun modeli ise bize bu stratejiyi anlamakta ve küresel sistemsel gelişmeler dâhilinde bir yere konumlandırmakta yardımcı olmaktadır.

Türkiye, son yirmi yılda bir büyük strateji ortaya koymadan, kendisi için bir dizi net yüksek siyasi hedefi ortaya koymuş ve bunları gerçekleştirmek için yoğun çaba sarf etmiştir. Ankara, bu hedeflere ulaşmak için be-

Pardo, bir orta güç büyük stratejisinin yürütülmesi sırasında diplomatik, askerî ve ekonomik araçların birincil araçlar olarak orta güçler tarafından daima kullanılmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir. Bunlara ek olarak Pardo, orta güç büyük stratejisinin uygulanmasında bir devletin yumuşak güç ve siber araçlarını da kullanması gerektiğini düşünmüş ve bunu özellikle salık vermiştir.

---

lirli yerli ve millî araçlar kullanmaktadır. Türk siyasal elitleri bu bağlamda; (i) devletin bekası ve güvenliğin sürdürülmesi, (ii) dünya ekonomisine daha derin entegrasyon sağlanması ve (iii) uluslararası toplum tarafından Türkiye'nin etkili bir güç olarak tanınması gibi birçok yüksek nitelikteki siyasi hedefi nihai planları arasına çoktan koymuştur.

Bazı analistler ve politika yapıcılar, tek kutuplu hegemonyacı düzenden çok kutuplu veya nispeten daha az Batı merkezli bir dünyaya geçiş dönemini istikrarsız olarak değerlendirebilir. Ancak küresel güçlerin sistemi kısmen istikrarsızlaştırdığı bu dönemde, Türkiye'nin bugüne kadar geliştirmiş olduğu askerî, diplomatik ve siyasi-ekonomik kapasiteyi kullanabilme şansı artmıştır. Bu süreçte Ankara'nın güçlü diplomasi geleneğini görünür hâle getirmekten hiç vazgeçmediğini görüyoruz. Yumuşak güç araçları özellikle de insani yardım diplomasisi önem kazanmıştır. Ve tabii bütün bunların yanında sert gücünün temel çerçevesini oluşturan caydırıcılığını güçlendirme kararlılığı hissettirilmektedir. Kısaca Türkiye, ABD hegemonyasının gerilemesinin etkilerinin hissedildiği bu dönemde, hâlihazırda etkili bir orta güç olmaya devam etmekte, bu statüsünü korumakta ve kapasite edinimi dışında orta güç aktivizmini işaret eden uygulamaları (praxis) yerine getirmektedir. Nitekim Ivan Krastev,² Financial Times'ta yayımlanan "Orta Güçlerin Jeopolitiği Nasıl Şekillendirdiği" hakkındaki yorumunda, "Soğuk Savaş sonrası uluslararası mevcut düzenin artık çatladığını ve dolayısıyla Ukrayna savaşının da bunun önemli bir kanıtı olduğunu" belirtirken yükselen orta güçler aktivizmine dikkat çekmişti. Krastev; günümüz orta güç ülkelerinin, bölgesel veya küresel meseleler söz konusu olduğunda yemek masasındaki menüde olmaktan ziyade artık büyük güçlerin yanında masada oturmak ve karar alma sürecinin de bir parçası olmak istediklerine değinmiştir. Bu bağlamda yazar, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ismine atıfta bulunarak Ankara'nın Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki rolünün, orta güç aktivizmi ders kitabında iyi bir örnek olarak sunulabileceğini iddia etmiştir. Diğer taraftan Krastev aynı değerlendirmesinde, Ankara'nın bir NATO müttefiki olarak Ukrayna savaşı sırasında Moskova ile Kiev arasında ara bulucu rolünü nasıl ustaca oynamayı başardığına da dikkat çekmiştir. Bu bağlamda denge politikası, sadece bir kriz yönetimi stratejisinin ötesine geçmektedir.

Ankara Büyük Güç Stratejisi Yazmalı, Yazmak İçin Ne Yapmalı?

Bugün Ankara, bölgesinde ve daha ötesinde proaktif ve yetenekleri olan bir aktör olarak özellikle uluslararası ilişkiler alanında görüşlerini her zamankinden daha fazla ve özgür bir biçimde dile getirmektedir. Bu bakımdan, 2024 yılı itibarıyla Ankara'nın kendi geleceğini kendisinin çizmesine artık hazır olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum, Türkiye'nin artık etkili bir orta güç olarak kendi büyük stratejisini geliştirmeye hazır olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda buradaki kısa değerlendirmemizde, Ankara'nın büyük stratejisinin ana hatlarının ne olması gerektiği konusunda bir fikir egzersizi yapma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin büyük stratejisinin hedefleri arasında, küresel ölçekte stratejik otonomi edinimi en öncelikli hedef olmalıdır. Ankara'nın otonomisini ana hedef olarak elde etmesi için özellikle üç temel bölgesel

---

² Ivan Krastev, "Middle Powers are Reshaping Geopolitics", *Financial Times*, 18 November 2022, Middle Powers are Reshaping Geopolitics (ft.com), |Erişim Tarihi: 2 Ocak 2024|.

düzeyde (Orta Doğu ve Afrika'da, Avrupa ve Kafkasya'da) aktif bir rol oynaması şarttır. İlaveten mevcut liberal küresel sistem içinde, ihtiyaç hâlinde orta büyüklükte bir güç olarak Türkiye'nin küresel boyutta da otonom bir şekilde hareket etmek suretiyle aktif olarak yer alması beklenen bir davranıştır. Bilindiği gibi son yirmi yılda Türk siyasal elitleri, tek ve merkezî bir nihai amaç olarak Ankara'nın otonomisini kazanması üzerinde çalıştılar ve bu yönde de ciddi çabalar sarf ettiler. Arzu edilen aslında şuydu; yeni Soğuk Savaş döneminde Türkiye, çıkarlarına hizmet etmesi beklenen en doğru politikaları bağımsız olarak -büyük güçlerden bağımsız bir biçimde- belirleyebilmeliydi. Sözün özü nettir; Türk siyasal elitleri uzun bir süredir kendileri için ulaşılması gereken en yüksek çitayı stratejik amaç olarak Türkiye'nin otonomisini kazanması olarak koymuş ve kamuoyunu bu seçimi iştihmeye hazır hâle getirmişti.

Zorluklar Hakkında Düşünmek

Bilindiği gibi orta güçte bir ülkenin otonomisini kazanma sürecinde, bazı temel zorluklarla karşılaşması mümkün ve doğaldır. Söz konusu bu zorluklardan biri (i) büyük güç engellemesi olabileceken bir diğeri ise (ii) uluslararası sistemin kendisinden kaynaklı bir kısıtlılık hâlidir. Ayrıca (iii) orta büyüklükteki güçlerin büyük güçlere kıyasla kaynaklarının sınırlı olması da gene otonom hareket edebilme konusunda orta güçlerin bazı zorlukları yaşamasına neden olabilir. Bu koşullar doğal olarak bir orta güç olan Ankara için de geçerlidir. Biliyoruz ki büyük güçler bile -uluslararası sistemin bir parçası olmaları sebebiyle- dış politika ve güvenlik politikalarının yürütülmesi sırasında zaman zaman kısıtlanmakta, her istediklerini istedikleri biçimde yapamamaktadır. Böyle bir ortamda orta güçlerin otonomi arayışları sırasında zaman zaman zorlanmaları hiç de şaşırtıcı olmaz. Burada zorluklar, Ankara'nın karşılaştığı gibi temelde ekonomik ise orta güç aktivizminin gerçekten sınırlanıp sınırlanmadığı konusunda aktörün küresel ekonomik sisteme entegre olma hâlinin radikal biçimde değişip değişmediğine bakmak gerekir.

Sonuç olarak Türkiye, şu anda proaktif güvenlik-dış politika duruşu ve geliştirmiş olduğu ciddi yerli-millî kapasitesiyle uluslararası sistem içinde görüşlerini her zamankinden daha özgür bir biçimde ifade edebilmektedir. 2024 yılı Pardo'nun orta güç büyük stratejisinin ön koşullarının büyük bir kısmını yerine getirmiş bir Ankara'nın, artık kendi geleceğini çizmeye muktedir olduğu aşikârdır. Bu nedenle etkili bir orta güç olarak Türkiye'nin kendi büyük stratejisini geliştirmeye hazır olduğunu ve bunu da çoktan hak ettiğini söyleyebiliriz.

Türkiye şu anda proaktif güvenlik-dış politika duruşu ve geliştirmiş olduğu ciddi yerli-millî kapasitesiyle uluslararası sistem içinde görüşlerini her zamankinden daha özgür bir biçimde ifade edebilmektedir. 2024 yılı Pardo'nun orta güç büyük stratejisinin ön koşullarının büyük bir kısmını yerine getirmiş bir Ankara'nın, artık kendi geleceğini çizmeye muktedir olduğu aşikârdır.

- Bu yayındaki görüşler tamamen yazarına aittir ve resmî bir kurum görüşünü ya da politikasını yansıtmayabilir.
- Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları Millî İstihbarat Akademisine ait olup 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

ORTA GÜÇLERİN
BÜYÜK STRATEJİSİ
VE TÜRKİYE
26.04.2024